

معرفی کتاب

درباره پایان‌نامه‌ای که کتاب شد

احمد گودرزبانی

قدرت طبقه متوسط سنتی ایران در انقلاب و جنگ

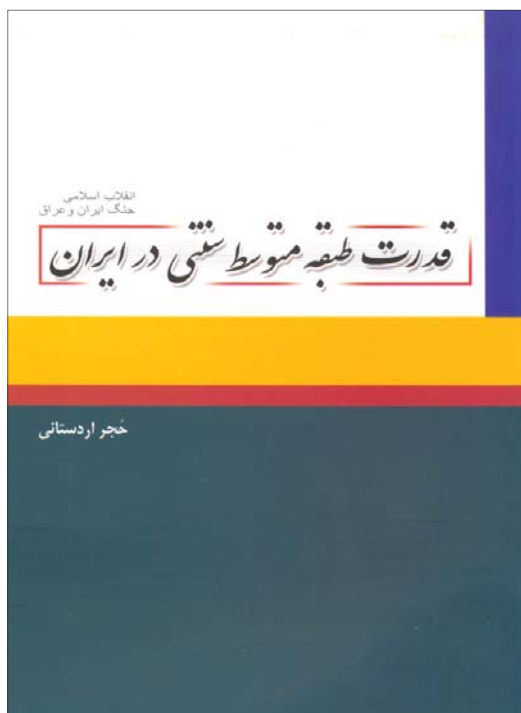
مقدمه

هم‌رای با نویسنده این اثرند که طبقه‌ای از آن زمینه‌ها برخاست و ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به حکومت شاهنشاهی و سلطنتی در ایران پایان داد. اما دامنه‌ی توانایی‌ها و کارنامه این طبقه در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به ویژه در دوره‌ی جنگ تحمیلی عراق علیه ایران کمتر بررسی شده است. به این ترتیب می‌توان اثر جدید را در ردیف آثار قرار داد که مدخل به نسبت تازه‌یی را گشوده‌اند، اما به اختصار گام برداشته شده و فقط در حدود یکصد صفحه از اثر به این مدخل (شامل تحولات پس از پیروزی انقلاب و به ویژه جنگ) اختصاص یافته است. در حالی که ابعاد جنگ و تأثیرگذاری آن بر جامعه

تحولات یکصد سال اخیر تاریخ ایران آن قدر فراز و نشیب دارد که هر چه درباره‌ی آن‌ها گفته و نوشته شود، باز هم جا دارد. این بازتاب از پس پژوهش‌ها و آثار مکتوب همواره خودنمایی می‌کند و نسل‌های جدید را هم به تکاپوی علمی واداشته است.

به راستی چرا چنین است؟ شاید جزئیات این تاریخ آن قدر که کفایت کند به پرداخت‌های مکتوب نرسیده است، شاید گستره‌ی بررسی تاریخ این سرزمین از نگاه بیگانگان و فاصله بدیهی آن‌ها با واقعیت‌های تاریخی ایران باعث شده است که هنوز جای نگاه عمیق به این عرصه خالی باشد و شاید در طول تاریخ این سرزمین، طبقه‌بندی و ارزیابی مقاطع تاریخی، این قدر رایج نشده تا بدیهی ترین نتیجه‌اش این باشد که بیشتر ما ساکنان ایران بدانیم کجای تاریخ ایستاده‌ایم.

از این منظر کتاب‌هایی مانند «انقلاب اسلامی، جنگ ایران و عراق: قدرت طبقه متوسط سنتی در ایران» در نخستین نگاه توجه برانگیزند. این کتاب عنوانی فراگیر (در نسبت با حجم اثر) و نویسنده‌یی جوان (متولد ۱۳۵۹) دارد. آن عنوان به دو مقطع حساس تاریخ ایران در سال‌هایی که سیر و سرعت تحولات کم‌نظیر است اشاره دارد و این نویسنده در حالی که اقتضای سنی درک نزدیک تحولات را نداشته از منظر منابع مکتوب به موضوع مورد نظر پرداخته است. عوامل انگیزه چنین حرکتی - جدای از جنبه‌های شخصی - هم به جای خود محل بحث و بررسی دارد. زمینه‌های تاریخی انقلاب اسلامی در آثار بسیاری مورد توجه قرار گرفته و مؤلفان این آثار هم به نوعی

اردستانی با بهره‌گیری از نظریه‌های به ویژه جامعه‌شناسانه و ارایه الگوی تلفیقی در قالب نمودارها به این نتیجه می‌رسد که پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ طبقه متوسط سنتی را به قدرت رساند. به بیانی دقیق‌تر قدرت طبقه متوسط سنتی ایران پس از انقلاب خصلتی رسمی و ساختاری پیدا کرد.

این پژوهش معتقد است که پروسه دست‌یابی طبقه فوق به قدرت سیاسی بیش از هر عاملی در پرتو دو متغیر اصلی یعنی سرمایه اجتماعی بالای این طبقه و رهبری روحانی و کاریزمای انقلاب ایران صورت گرفت. عواملی که قدرت بسیج توده‌ای و حذف سایر رقبا از میدان سیاست را به این طبقه اعطا کرد. نویسنده همین زمینه را در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی عراق علیه ایران دنبال می‌کند و درمی‌یابد در این دوره بسیج طبقه متوسط سنتی موجب تفوق بر گروه‌های واگرای داخلی و تأمین نیروی رزمنده برای اعزام به جنگ، ایجاد سازمان‌های مردمی - ارزشی و ورود عناصر مذهبی - سنتی به حوزه‌های اصلی تصمیم‌گیری جنگ و سیاست شد و قدرت این قشر را هرچه بیشتر تثبیت و نهادمند کرد.

در فصل سوم این پژوهش مقطع زمانی جنبش تنباکو تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ مرور و سوابق تاریخی بسیج مردم و اقشار و گروه‌های طبقه متوسط سنتی و جدید جمع‌بندی می‌شود. در فصل چهارم از دو دهه واپسین حکومت پهلوی تا پایان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران واکاوی و در دو مقطع پیش و پس از پیروزی انقلاب وضعیت اجتماعی ایران و نوع تأثیر متقابل رهبران سیاسی و اجتماعی و گروه‌ها و احزاب سیاسی و مردم بررسی می‌شود. کتاب «انقلاب اسلامی، جنگ ایران و عراق: قدرت طبقه متوسط سنتی در ایران» از سوی نشر مرز و بوم در ۲۳۲ صفحه و با شمارگان ۲ هزار نسخه و بهای ۹۰ هزار ریال در پاییز ۱۳۹۱ منتشر شد.

به پردازش عمیق‌تری نیاز دارد. زیرا این وضعیت بحرانی و مدیریت آن، زمینه‌های ثبات انقلاب اسلامی را هم تقویت کرد. اما عوامل و جزئیات بسیاری در آن دخیل بوده که حتی به صورت مروری هم اگر ثبت و طبقه‌بندی و تحلیل نشوند، ممکن است باز هم پای افسوس تاریخی از جنس سوال ما که در کجای تاریخ ایستاده‌ایم؟ به میان بیاید.

جنگ و تثبیت قدرت، شرایط پسا انقلابی و تجاوز عراق، رهبری و جنگ ایران و عراق (با توجه به: قرائت اسلامی از جنگ، ماهیت تقابل و سیاست خارجی جنگ، قرائت مردمی از جنگ)، جنگ و سایر گروه‌ها (با توجه به: جریان لیبرال اسلامی، حزب توده، سازمان مجاهدین خلق) و جنگ اسلامی - مردمی و نیروهای طبقه متوسط سنتی (با توجه به: سپاه پاسداران و بسیج مستضعفین، روحانیون و حزب جمهوری اسلامی) این منظر ایجاد شده که جنگ تحمیلی عراق علیه ایران باعث انسجام بالای اقشار طبقات سنتی و مذهبی - قشری که بیش‌ترین هوادار جمهوری اسلامی را در خود جای داده بود - گشته و باعث فراگیری، قدرتمند و گسترده شدن گفتمان مذهبی در جامعه گردید.

کتاب «انقلاب اسلامی، جنگ ایران و عراق: قدرت طبقه متوسط سنتی در ایران» نوشته حُجر اردستانی در ۵ فصل تدوین شده و حاصل پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد نویسنده در رشته علوم سیاسی است. بنابراین و به سبک مرسوم پایان‌نامه‌ها، فصل‌های اول و دوم و پنجم، طرح تحقیق و مبنای نظری و نتیجه‌گیری نام گرفته‌اند و فصل‌های میان این‌ها با عنوان‌های «طبقه متوسط سنتی؛ پیشینه و اعتراضات اجتماعی» و «دست‌یابی و تثبیت قدرت طبقه متوسط سنتی» خوانده شده‌اند. در عنوان‌های فرعی این فصل‌ها، تحولات تاریخی ایران در سال‌های پیش و پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تأثیرگذاران اجتماعی، مذهبی، سیاسی و نظامی بر آن‌ها دیده می‌شوند.